

náš vidiek

1/2020

štvrtročník
ročník XVII.

ČASOPIS VIDIECKEHO PARLAMENTU NA SLOVENSKU

KONFERENCIA COST

strany 8–9

**Finále
projektu
Vidiecka
mládež
v regióne**

strany 4–7

**Stretnutie
PoliRural
v Madride**

strany 10–11

**Ukončenie
projektu
RURBEST
v Bruseli**

strany 12–13

VIDIECKY PARLAMENT
NA SLOVENSKU

Obsah

- 4 Vidiecka mládež v regióne – projekt pre mladých a s mladými je vo finále
- 6 Diskutovali sme s mladými ľuďmi v Handlovej
- 8 Ako zlepšiť život mladých ľudí na vidieku – hľadáme celoeurópske riešenie
- 10 Stretnutie PoliRural
- 12 Ukončenie projektu RURBEST v Bruseli 30.01.2020 s europoslancami
- 14 Viac využívajme zdravotné účinky fermentovaných mliečnych výrobkov, je to naše biele zlato.
- 15 Podnikanie na vidieku bez ornej pôdy
- 18 Aj vidiek môže byť centrom vzdelávania
- 20 Vidiečanky – dobré ženy

náš vidiek

Ročník: XVII.

Číslo: 1/2020

ISSN: 1339-1542

Vydavateľ:
 Občianske združenie
 Vidiecky parlament na Slovensku
 Kapitulská 13
 974 01 Banská Bystrica
mobil: 0915 446 538
e-mail: vipa@vipa.sk,
 mbehanovska@stonline.sk
 www.vipa.sk

Vychádza štvrtročne pre vnútornú potrebu organizácie. Nepredajné.

Náklad: 1000 ks

Uzávierka nasledujúceho čísla:
20. júna 2020

Redakčná rada:
 Ing. Mária Behanovská,
 doc. Ing. Miroslav Habán, PhD,
 Ing. Karol Herian, CSc
 doc. Ing. Jozef Húška, CSc.

Grafická úprava a ilustrácie:
Ing. arch. Pavol Borodovčák

Tlačiareň:
Róbert Jurových – NIKARA, Krupina

Príspevky sú zverejňované tak, ako boli zaslané autormi a neprešli jazykovou úpravou.

Fotka na titulnej strane obálky:
Stretnutie COST v Mallage

Fotka na 2. strane obálky:
Paša na horskej lúke v Malej Fatre,
depositphotos.com

Vážení čitatelia
 a priaznivci
 slovenského aj
 nášho vidieka.

 úvodník

Európska únia
Európsky sociálny fond

Vidiecka mládež v regióne - projekt pre mladých a s mladými je vo finále

Občianske združenie Vidiecky parlament na Slovensku od mája 2018 realizuje projekt „Vidiecka mládež v regióne“. Projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu prostredníctvom Operačného programu Efektívna verejná správa, ktorého riadiacim orgánom je Ministerstvo vnútra SR. Cieľom tohto programu je poskytovanie verejných služieb rýchlo a kvalitne v záujme podpory udržateľného rastu, tvorby pracovných miest a sociálnej inklúzie definovaných v prioritách Stratégie Európa 2020.

Účelom projektu „Vidiecka mládež v regióne“ (kód projektu v ITMS2014+: 31401L960, s dobou realizácie 1.5.2018 – 30.4.2020) je zapájanie najmä mladých sociálnych a ekonomických partnerov v regiónoch do prípravy a implementácie a následne hodnotenia regionálnych politík a rozhodnutí.

Od začiatku realizácie projektový a realizačný tím uskutočnil s mladými ľuďmi stretnutia, 24 informačných aktivít, 26 diskusií a 14 workshopov na stredných odborných školách, gymnáziách, vysokých školách vo všetkých krajoch SR (s výnimkou BSK). Uskutočnili sa 2 semináre v Nitre a v Prešove, na ktorých sa zúčastnili zástupcovia samosprávy, verejnej správy, akademickej obce, pedagógovia a študenti stredných a vysokých škôl, zástupcovia MVO. Na seminároch boli prezentované nielen priebežné výstupy projektu, ale aj príklady dobrej praxe. Na seminároch prebehla živá diskusia a výstupy z nej boli zapracované do dokumentov, na ktorých v rámci tohto projektu členovia tímu pracovali „Analýza a Koncepcia vidieckej mládeže

v regióne“ ako i v Metodickom dokumente. Ďalšie stretnutia sa konali aj na obecných úradoch, s ktorými OZ VIPA SK spolupracuje alebo plánuje spolupracovať na budúcich projektoch na základe Memoranda o spolupráci.

Ambíciou OZ VIPA SK je prostredníctvom tohto projektu dosiahnuť, aby mladí ľudia boli viac zapojení v regionálnych politikách, aby participovali na lokálnej a regionálnej samospráve a to sa dosiahne len vtedy, ak budú mladí ľudia nielen informovaní, ale najmä motivovaní, aby mali záujem skvalitňovať život pre seba a pre rodinu, či komunitu, v ktorej žijú, pre verejný prospech.

Výsledky projektu, práca expertov ako i celého projektového tímu spolu s partnermi projektu má byť predstavená na Záverečnej konferencii projektu Vidiecka mládež v regióne, ktorú sme však v pôvodne plánovanom termíne 25. 3. 2020 neuskutočnili, z dôvodu opatrení COVID 19. Veríme, že v náhradnom termíne konferenciu uskutočníme a jej účastníkom dáme dostatok podnetných inšpirácií ako s mladými ľuďmi na vidieku pracovať. Úlohou OZ VIPA je presadzovať potreby mladých ľudí na vidieku tak, ako nám ukázali výsledky projektu.

V projektovej práci budeme pokračovať a sme presvedčení, že prinesieme slovenskému vidieku ďalšie zaujímavé podnety pre skvalitňovanie života jej obyvateľov.

Mládeži sa bude intenzívne venovať OZ Vidiecky parlament mladých na Slovensku, ktoré sme počas realizácie projektu VMR založili a už má za sebou prvú aktivitu.

BELÁ – DULICE 28.2.2020

NITRA 18.2.2020

NITRA 19.2.2020

PREŠOV 27.2.2020

ŽELOVCE 11.3.2020

ZVOLEN 18.2.2020

Diskutovali sme s mladými ľuďmi v Handlovej

V rámci projektu Vidiecka mládež v regióne sme uskutočnili diskusiu s mladými ľuďmi v Handlovej. Na základe informácií od manažérky MAS ŽIAR sme sa dozvedeli, že organizácia Detský a mládežnícky parlament v Handlovej je veľmi aktívna a príkladne spolupracuje so samosprávou v Handlovej. Do aktivít sa zapájajú aj mladí ľudia z prímestských častí i z vidieka. S presvedčením, že mladých ľudí osloví naše stretnutie, kde budú mať možnosť získať viac informácií, ktoré v rámci projektu Vidiecka mládež v regióne šírimo, sme medzi mladých do Handlovej zašli.

V Dome kultúry v Handlovej, v priestoroch DaMP sme popoludní 20.2.2020 diskutovali na témy: prečo je dôležité zaujímať sa o regionálnu politiku a aká je spolupráca verejnej správy a mladých ľudí?

Na úvod Ing. Mikušáková s Pavlom Bartíkom, členmi projektového tímu predstavila občianske združenie Vidiecky parlament na Slovensku a projekt Vidiecka mládež v regióne.

Ďalšia časť bola venovaná predstavovaniu účastníkov diskusie. Štruktúrne sa skladali od žiakov základnej školy, cez žiakov strednej školy, vysokoškolských študentov a aj pracujúcich. Na širokospektrálne zloženie účastníkov reagovala p. Mikušáková a opýtala sa, ako sa im pracuje v takom tíme? Dospelá účastníčka sa vyjadrila, že sa im robí veľmi dobre, pretože sa navzájom inšpirujú. Tí starší si vychovávajú mladších a starším sa dobre spolupracuje s múdrou, slušnou mládežou. Manažérka DaMP p. Gešvantnerová vyjadrila vďaka Mestu Handlová za podporu a akceptáciu (priestory im na činnosť bezplatne

poskytlo Mesto Handlová). Majú štatút mládežníckeho parlamentu. Keďže do Handlovej chodia do školy aj deti, mládež z mesta aj z okolitého vidieka, tak aj ich členská štruktúra sa skladá z mladých z mesta, ale aj z mladých z vidieka.

Pani Mikušáková vysvetlila účastníkom, čo znamená byť angažovaným a zapájať sa do vecí verejných, participovať na tvorbe politik. Je potrebné, aby na úrovni samospráv mali pracovníka zodpovedného za prácu s mládežou. Na to podotkla jedna účastníčka: Podľa najnovšieho zákona už do konca roka musí byť v každom meste pracovník s mládežou.

Poznámka od dospelaj účastníčky: Aby pracovníci s mládežou si vychovávali deti už od základnej školy. Nech začnú už pri základoch, nech si ich postupne vychovávajú. Pokračujú na strednej škole. Ak je to možné, tak v spolupráci pokračovať aj ďalej a spoločné výsledky dlhodobej práce budú oveľa výraznejšie. A toto si ona pochvaluje, že u nich pracujú už s deťmi zo základnej školy. Začnú si ich postupne vychovávať a môžu s nimi pokračovať na

strednej škole a spolupráca je nie len pohodlnejšia, ale aj efektívnejšia.

Pani Mikušáková hovorila ako by mala fungovať spolupráca s obcou, so samosprávou, s miestnou akčnou skupinou. Manažérka MAS Žiar sa zúčastnila stretnutia a mladým objasnila, ako môžu spolupracovať a v čom môže MAS pomôcť.

Účastníci diskusie nám dali vzorový príklad ako by mali na lokálnej úrovni fungovať mládežnícke skupiny? Ich primátorka je predstavená primátorovi mesta Handlová a dáva tomu celému vážnosť. Cez ňu sa komunikujú záležitosti, žiadosti.

Ing. Janka Mikušáková pracovala s prítomnými aj v rámci 3 fokusových skupín podľa tém:

1.SKUPINA

Sú mladí ľudia s vysokoškolským vzdelaním dôležití pre rozvoj vidieka?

Odpovede:

- Sú dôležití lekári, právnici – oni musia mať vysokú školu a osoby s vysokoškolským vzdelaním sú ľahšie akceptované na vyšších miestach.
- Aj keď má tituly, ale keď nič z toho, čo sa mal naučiť na vysokej škole, nevie a iba podvádza

2. SKUPINA

Čo by ste potrebovali, alebo čo by Vás presvedčilo / motivovalo, aby ste po skončení štúdia pracovali a žili na vidieku?

Odpovede:

- Vybudovala by svoj hotel, je treba osloviť investorov, tým by sa vytvorili nové pracovné miesta aj pre profesionálnych odborníkov, aj pre ľudí bez potrebného odborného, profesionálneho vzdelania.
- Možnosť si privyrobiť pre matky na materskej. Vybudovali by malú firmu na vidieku, kde je menej ľudí, lacnejšie pozemky, menej konkurencie.
- Jedna účastníčka odpovedala, že by pomáhala ľuďom mimo mesta – za služby by brala menšiu finančnú odmenu (províziu) oproti mestu, klud, lacné pozemky, menšia konkurencia.
- Mladý študent chcel by mať dieľňu, pretože študuje „strojarinu“
- Životné prostredie, milší ľudia.

3.SKUPINA

Poznáte konkrétne príklady optimálne fungujúcej firmy na slovenskom vidieku, ktorú riadi mladý podnikateľ, alebo projektu, ktorý riadi kolektív mladých?

Odpovede:

- PACHO Veľká Čausa – rozvinul sa na vidieku, Okrasné rybníky, Remata, Peter Kolár – stolarárska firma, Farma Krč

Tímová práca bola živá, pracovné skupiny prezentovali svoje názory.

Na záver ešte medzi mladými a zástupcami OZ VIPA SK prebehla ešte diskusia o ich problémoch, o úspešných aktivitách mladých v Handlovej, o členskej základni a pod.

Účastníci sa rozlúčili so želaním, aby sa v budúcnosti, mohli s nami a na našich aktivitách stretávať.

Ako zlepšiť život mladých ľudí na vidieku – hľadáme celoeurópske riešenie

„Prázdné“ vidiecke oblasti, starnúca populácia, relatívne slabá ekonomika, príťažlivosť zahraničných krajín v EÚ, kvôli lepšej kvalite života, nedostatočná infraštruktúra, sociálne vylúčenie. Dôsledkom množstva doteraz neriešených problémov je, že mnohé vidiecke oblasti strácajú svoju perspektívu. Odborníci z 25 krajín hľadajú riešenia, ako zlepšiť život mladých ľudí na vidieku.

IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže a Vidiecky parlament sa koncom roka 2019 zapojili do rozsiahleho výskumného projektu COST CA 18213, „Rural NEET Youth Network: Modeling the risk underlying rural NEETs social exclusion“ – sieť zameraná na zmapovanie rizík, ktoré spôsobujú sociálne vylúčenie mladých ľudí z vidieckych oblastí, ktorí sa už nevedzajú, ale ani nepracujú. Ako pokračujú projektové aktivity v tejto náročnej situácii spôsobenej pandemiou koronavírusu (COVID-19)?

Začiatkom roka 2020 sa v Malage a v marci v Bruseli ešte stihol stretnúť celý projektový tím. Účelom stretnutia bola bližšia špecifikácia prvých výstupov projektu, ktoré majú byť zrealizované v decembri 2020, príprava stretnutí v Prahe (júl 2020) a medzinárodnej konferencie v Lisabone (október 2020).

Lektorka Alena Minns

Tiež sme prediskutovali napríklad kritické priority projektu a hľadali odpovede na to aké sú faktory ovplyvňujúce NEETov v jednotlivých krajinách. Tzn. hľadali sme spoločné témy, ktoré sú v kontexte tejto cieľovej skupiny v jednotlivých krajinách najkľúčovejšie, aby sme mohli na ne prioritne sústrediť pozornosť. Ako problémové sa ukázali napríklad dostupnosť kvalitného školstva, možnosti neformálneho vzdelávania, nedostatočná infraštruktúra vo vidieckych oblastiach, možnosti zamestnať sa, ale aj podmienky na rozvoj podnikania. Niekoľkokrát odznelo, že mladí by potrebovali mentorov, ktorí by im pomohli podnikat v daných oblastiach a zintenzívniť možnosti neformálneho vzdelávania.

Ako problém sa ukázal aj nedostatočný prístup k voľnej pôde, ktorú by mohli mladí ľudia obhospodarovať. Na Slovensku napríklad absentujú predškolské zariadenia pre deti, aby sa matky mohli venovať práci. Prevládajú rodové stereotypy tzn. ženy ostávajú doma a starajú sa o deti a nemajú priestor na sebarealizáciu. Vidiecke oblasti sú vnímané ako nepopulárne. Je vysoká migrácia mladých ľudí, nakoľko nechcú ostávať v týchto oblastiach. Práca na vidieku je neatraktívna. Existujú vidiecke oblasti, ktoré boli úplne vyľudnené napríklad počas vojny (Bosna a Hercegovina v roku 1990). Štát nepodporuje poľnohospodárov a kvôli nedostatku politických opatrení sa situácia nezlepšuje. Problémom je veľa a dôsledkom je, že mnohé vidiecke oblasti strácajú svoju perspektívu.

Výstupom stretnutí bolo metodologické usmerenie pre tvorbu Národnej správy o vidieckych NEEToch (ďalej „Správy“), Komparatívnej analýzy a populárnej verzie Správy.

Stretnutie projektového tímu

Komparatívna analýza vznikne z údajov z 12 až 25 správ z rôznych krajín, ktoré budú obsahovať rovnakú štruktúru, štatistické údaje a indikátory. Údaje sa budú týkať informácií o populácii mladých ľudí v jednotlivých krajinách a regiónoch, NEEToch, problematike zamestnanosti mládeže, formálnom a neformálnom vzdelávaní a sociálnym vylúčením mládeže.

Populárna verzia Správy bude určená mladým ľuďom, pracovníkom s mládežou a tiež širokej ve-

rejnosti. Vzhľadom k tomu, že na správach budú pracovať experti z rôznych krajín, bolo nevyhnutné spracovať detailný metodický manuál, prediskutovať obsah jednotlivých kapitol, časový harmonogram aktivít a zodpovednosť za ich plnenie, aby údaje boli porovnateľné. Členovia pracovnej skupiny zapojení do edičnej skupiny diskutovali aj o výzvach spojených s údajmi z databázy EUROSTAT.

V mesiaci apríl je plánovaný praktický webinár zameraný na prácu s dátami a indikátormi.

Konferencia projektového tímu

Stretnutie PoliRural

Druhé stretnutie projektového tímu v projekte PoliRural sa konalo v Madride 20. – 24. januára 2020 a my sme boli pri tom

Dnešné vidiecke oblasti vytvárajú zmiešaný obraz. Zatiaľ čo niektoré predstavujú najbohatšie a najproduktívnejšie regióny v krajine, iné zažívajú vyľudňovanie, vysokú mieru chudoby, opúšťanie pôdy a úbytok obyvateľstva. Čo vedie k týmto zmenám? Ako môžu vidiecke zainteresované strany minimalizovať zväčšujúcu sa priepasť medzi vedúcimi a zostávajúcimi oblasťami? Aké politické riešenia sú

potrebné na zvýšenie atraktívnosti vidieckych miest a zamestnaní na vidieku pre usadenú populáciu a pre nových alebo potenciálnych prisťahovalcov? Na riešenie týchto otázok sme cestovali do Madridu na druhé projektové stretnutie PoliRural, kde sme sa pripojili k ďalším partnerom.

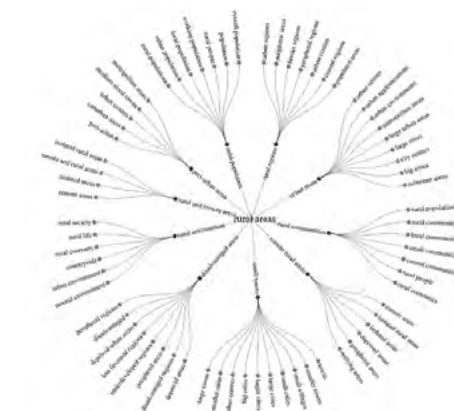
Niekoľko posledných mesiacov bolo pre projektový tím PoliRural H2020 veľmi dôležitých, pretože potenciálne zainteresované strany boli oslovené a pozvané, aby sa stali členmi regionálnych pa-

Účastníci stretnutia

Mapa partnerstva PoliRural

Výstup získavania textu – radiálny strom

nelov v pilotných regiónoch PoliRural. Výskumný projekt je zameraný na celé územie Slovenska.

V prípade záujmu s nami spolupracovať alebo vyjadriť svoje názory k rozvoju vidieckej politiky, neváhajte nás kontaktovať.

Na druhom stretnutí projektu sa diskutovalo a pracovalo na týchto témach:

- Súčasná situácia a mílniky v projekte
- Aktuálna situácia pracovných skupín
- Výcvik pre pilotov a konzultácie
- Valné zhromaždenie projektu
- Zasadnutie riadiaceho výboru projektu

Jedným z vytváraných nástrojov projektu PoliRural je Semantic Explorer (Semex), s ktorým sme sa oboznámili v Madride. Tento nástroj slúži na získavanie textu a informácií o politike, ktoré sú ťažko získateľné pomocou tradičných nástrojov na vyhľadávanie a zber údajov. Na obrázku vidíte výstup získavania textu, ukazujúci sémantické odkazy vo forme radiálneho stromu.

Ak sa chcete dozvedieť viac o PoliRural, jeho technológiách, pilotoch a výsledkoch výskumu, navštívte projektovú webovú stránku polirural.eu

Sledujte nás aj na Facebooku a Twitteri, aby ste držali krok s najnovšími udalosťami !

Ukončenie projektu RURBEST v Bruseli 30.01.2020 s europoslancami

„To najlepšie ešte len príde. Mládež vytvára zajtrajšky“

Cieľom projektu RURBEST bolo zabezpečiť a posilniť účasť mládeže v hnutí Európskeho vidieckeho parlamentu (ERP). Trvanie projektu: 15.5.2019 – 4.3.2020.

Cieľmi projektu bolo: spojiť mladých ľudí, ktorí sú ochotní pracovať na zlepšení vidieckych oblastí, posilňujú perspektívu mladých ľudí v hnutí ERP, zvyšujú informovanosť mladých ľudí o rozvoji vidieka. Vytvoriť medzinárodnú platformu na zdieľanie zručností, skúseností a vedomostí, presadzovanie skúseností a rozhodovanie. Umožniť mladým ľuďom, aby predstavili svoju víziu rozvoja vidieka osobám s rozhodovacou právomocou na všetkých úrovniach, propagovali občianske aktivity, zbierali údaje, názory a príklady tvorby politík, povzbudzovali mládú generáciu, aby sa stala tvorcami zajtrajšej spoločnosti.

Aby sa zdôraznili tieto a mnohé ďalšie témy, zúčastnili sme sa záverečného stretnutia v Bruseli od 29. do 31. januára 2020. Vo štvrtok 30.1.2020 sme navštívili Európarlament, kde sme sa stretli s niektorými europoslancami, ktorí prejavili záujem sa stretnúť a diskutovať s nami na tému európskeho vidieka, boli medzi nimi: Dace Melbārde, Isabel Bejumea a Niklas Nienaaß. Prišiel nás pozdraviť aj slovenský europoslanec Ivan Štefanec, ale pre iné povinnosti sa nemohol dlhšie zdržať. Skupinu mladých účastníkov projektu tvorili 14 reprezentanti z Európskeho mládežníckeho vidieckeho parlamentu z nasledujúcich organizácií: Lotyšské vidiecke fórum (Lotyšsko), Red Asturiana de Desarrollo Rural (Španielsko), Centrum pre hospodársky rozvoj a rozvoj vidieka (BiH), Chorvátska sieť pre rozvoj vidieka, MI-JARC – Medzinárodné hnutie katolíckej poľnohospodárskej a vidieckej mládeže – Európa, MAS z regiónu Vysočina (Česká republika), Sieť organizácií pre rozvoj vidieka v Kosove, Sieť rozvoja vidieka Macedónskej republiky (Macedónsko),

Reprezentanti ERP Youth s europoslancami

Mladí účastníci projektu

Vidiecky parlament na Slovensku (Slovensko) a fórum Synergies.

Europoslancom sme predstavili Candas deklaráciu európskej vidieckej mládeže z novembra 2019 a spoločne sme diskutovali o budúcnosti vidieka a mladých žijúcich na ňom. Diskusiu sme rozdelili do 10 bodov nasledovne:

1. Lepšie podmienky podnikania pre mladých ľudí žijúcich na vidieku.
2. Vytvorenie priaznivého prostredia pre vidiecke podniky zlepšením komunikácie o možnostiach financovania.
3. Podpora udržateľného a sebestačného potravinového systému.
4. Problematika k prístupu k pôde pre mladých ľudí.
5. Nárast verejných a súkromných investícií do rozšírenia infraštruktúry

6. Zníženie priepasti medzi mestským a vidieckym životom, rozvoj digitalizácie.
7. Posilniť sektor služieb, čím by sa vidiek zatriktívnil.
8. Prijíť zákony a usmernenia na zvýšenie vplyvu miestnych politík na regionálnu a národnú úroveň.
9. Zvýšiť možnosť mladých ľudí zapájať sa do tvorby politík.
10. Získať priestor na diskusiu ohľadom klimatických zmien, ľudských práv a slobôd, ktoré priamo ovplyvňujú mladé generácie.

Tešíme sa na budúcu spoluprácu a neprestaneme „klopať na dvere“ zákonodarcov. Každým zaklopaním je náš hlas silnejšie počuť.

Viac využívajme zdravotné účinky fermentovaných mliečnych výrobkov, je to naše biele zlato.

V poslednom období celý svet zachvátili oprávnené obavy o zdravie ľudí v súvislosti so stále postupujúcimi vírusovými ochoreniami. Mnohí ľudia sa preto vo zvýšenej miere informujú ako sa môžu chrániť a odolať nebezpečným vírusom.

Každá krajina vydáva mnohé opatrenia na zabránenie šírenia nákazy, ktoré určite môžu zabrániť šíreniu ochorenia. No ako si sa zabúda, že treba neustále robiť aj sústavné preventívne opatrenia a najmä posilňovať imunitu ľudského organizmu. Však predsa v zahraničí i u nás poznáme mnohé osvedčené výživy, ktoré majú antimikrobiálny charakter a zvyšujú imunitu ľudského organizmu. Sú to predovšetkým rôzne fermentované (prekysnuté, alebo skvasené) probiotické mliečne nápoje, jogurty, syry, bryndza, ale taktiež i fermentovaná zelenina (napr. kvasená kapusta). V týchto produktoch je prakticky to isté, alebo príbuzné mikrobiálne zloženie (napr. *Laktobacillus plantarum*).

Mlieko svojim komplexným chemickým zložením je nielen najlepším zdrojom aktívnych látok nevyhnutných pre zdravý vývoj človeka, ale zvlášť po fermentácii mlieka sú takéto fermentované mliečne výrobky, ako sú kyslomliečne nápoje a vykysnuté syry, (podobne ako i skvasená zelenina) aj bohatým zdrojom veľmi užitočných baktérií a enzýmov. Osobitný význam pri získavaní dobrej imunity má bryndza vyrobená zo surového ovčieho mlieka s bohatým obsahom kyslomliečnych a „priateľských baktérií“. Je predsa už dávno známe, že pri fermentácii každého druhu mlieka z mliečneho cukru laktózy vzniká veľmi prospešná kyselina mliečna, ktorá má silné antimikrobiálne účinky,

ktoré spôsobujú potláčanie nežiadúcej patogénnej mikroflóry vrátane vírusov. Takéto výrobky sú potom vynikajúcou zdravou prospešnou potravinou a vo veľkej miere znižujú riziko choroboplodných zárodkov vrátane vírusov. Takéto fermentované mliečne výrobky môžu konzumovať i starší ľudia, ktorí sú intolerantní na laktózu.

Pri konzumácii fermentovaných mliečnych výrobkov vplyvom „priateľských baktérií“, ako sú jogurtové, acidofilné, zákvasové, ale najmä kultúry s veľkými antibakteriálnymi účinkami ako napr. *Laktobacillus plantarum*, sa dosahujú dobré výsledky nielen pri znižovaní nepriaznivých účinkov patogenných mikroorganizmov, ale ich účinkom sa zlepšuje aj imunita organizmu, zmiernujú sa alergie, zápalové ochorenia a sú účinné i v boji s rakovinou. Najnovšie sa potvrdilo že zdravá črevná mikroflóra pozitívne pôsobí aj na zdravie mozgu a preto sú kyslomliečne výrobky i syry dobrou prevenciou aj pred duševnými chorobami.

Podľa A. Bombu (Ústav experimentálnej medicíny, Košice), niektoré kmene prospešných mikroorganizmov, ktoré sú súčasťou črevnej mikroflóry a sú aj vo fermentovaných mliečnych výrobkoch, ako sú laktobacily, bifidobaktérie a enterobaktérie, dokážu viacerými mechanizmami priaznivo ovplyvňovať aj mnohé ďalšie fyziologické funkcie organizmu a znižovať riziko vzniku chorôb. Zistili, že pozitívne ovplyvňujú i lipidový meta-

bolizmus a zasahujú do metabolizmu cholesterolu (znižujú hladiny LDL cholesterolu – „zlého cholesterolu“ a zvyšujú hladiny HDL – „dobrého cholesterolu“).

U nás už máme veľkú radu vynikajúcich fermentovaných mliečnych výrobkov, no tieto majú pomerne malý počet živých mikrobiálnych kmeňov. Naším vynikajúcim fermentovaným mliečnym výrobkom s najlepšimi výživovými i antibakteriálnymi účinkami je naša tradičná Ovčia bryndza, ktorá má u nás oprávnený prívlastok „Biele zlato“. Však dobre vykysnutá a vyzretá ovčia hruška, získaná z mlieka od oviec pasúcich sa na horských pasienkoch, a z nej získaná bryndza je skutočne výživový i zdravotný unikát a mal by sa podstatne viac konzumovať. Pri jej pravidelnej konzumácii určite by sme získali väčšiu imunitu a predišli by sme mnohým ochoreniam.

Tradičných i nových fermentovaných mliečnych výrobkov je na našom trhu už celá rada a aj

mnohí malovýrobcovia i súkromníci si už aj doma pripravujú rôzne kvalitné fermentované syrárske špeciality i nápoje. Je na nás, ako využijeme doterajšie tradičné i nové fermentované potraviny v boji s hroziacou vírusovou nákazou. Už terajšie štatistiky však dokladujú, že v krajinách, kde je tradícia konzumovať viac fermentovaných mliečnych i zeleninových výrobkov je podstatne menšia úmrtnosť ľudí nakazených koronavírusom. Najlepšie to vidieť na počtoch mŕtvych po nákuze koronavírusom v Taliansku a v Južnej Kórei. Kórejčania tradične konzumujú podstatne viac fermentovaných potravín mliečnych i zeleninových (kimchi) a sú aj odolnejší s podstatne nižšou úmrtnosťou o 7 – 10 násobok. Netreba preto podceňovať ani naše fermentované mliečne výrobky a zvlášť bryndzu, ale aj ostatné zeleninové fermentované výrobky. Je veľký predpoklad, že ich zvýšenou konzumáciou prispejeme v boji s vírusovým nebezpečenstvom aj u nás na Slovensku.

Podnikanie na vidieku bez ornej pôdy

Poľnohospodárske družstvo Liptovské Revúce

Štruktúra pôdneho fondu PD Liptovské Revúce

Charakter flóry:	ha	%
TTP – lúky	45,88	3,82
TTP-mezofilné	574,65	47,91
TTP – horské lúky na kosenie	511,95	42,69
TTP – vlhkomilné	4,81	0,40
TTP – vysokohorské	39,15	3,26
TTP-teplo a suchomilné	6,56	0,55
Orná pôda	16,42	1,37
Celkom:	1199,42	100,00

Farma oviec vznikla v roku 1976 ako súčasť bývalého Agrokombinátu Liptov, Liptovská Osada a transformáciou v roku 1994 vzniklo samostatné Poľnohospodárske družstvo Liptovské Revúce, ktoré hospodári v pôdno – ekologickom horskom regióne Národných parkov Veľká Fatra (971,56 ha) a Nízke Tatry (227,86 ha) o celkovej výmere 1 199,42 ha. Z tejto výmery je len 16,42 ha ornej pôdy spĺňajúcej podmienky obhospodarovania z dôvodu svahovitosti. TTP tvoria 1183 ha, ktoré sa členia pri obhospodarovaní podľa výskytu biotopov.

Teploty podľa jednotlivých mesiacov: (Ø 6,9°C)

mesiac	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
teploty (°C)	-4,9	-3,1	1,5	7,0	13,2	15,5	17,2	16,3	12,8	7,5	2,7	-1,4

Priemerný úhrn zrážok (711 mm za rok)

mesiac	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
zrážky (mm)	37	35	41	45	71	93	101	85	58	53	50	42

Výrobná oblasť zodpovedá podtypu horských hospodárstiev s absolútnou prevahou plytkých pôd, stredne ťažké, až ťažké so stredným až vysokým obsahom skeletu. Oblasť je charakterizovaná nadmorskou výškou nad 700 m, svahovitosťou 25-40°, čím sa družstvo zaraďuje do horskej skupiny H1 s celoročným priemerom teplôt 7°C a ročným priemerom zrážok nad 700 mm. Viď tabuľky na tejto strane vyššie.

Výrobné zameranie

Vzhľadom na štruktúru ,druh, typ , rázovitost a klimatické podmienky katastra hlavným cieľom stratégie podnikania Poľnohospodárskeho družstva je:

- chov oviec zošľachtená valaška – cca 2300 ks
- výroba 100% ovčích mliečnych výrobkov vo vlastnej mliekárni; predaj vo vlastnej réžii
- spracovanie jahňacieho, ovčieho a hydinového mäsa (vlastná porážkárňa)
- produkcia plemenných baranov a jahničiek na ďalší chov
- chov výkrmových broilerov – 320 000 ks ročne
- kompostovanie hydinového trusu a maštalného hnoja
- zachovanie a udržanie krajinnosti a rázu Národných parkov
- zachovanie biodiverzity, ochrana biotopov
- rozvoj agroturistiky

V rastlinnej výrobe sa nepoužívajú priemyselné hnojivá. Pre dosiahnutie kvality trávneho porastu okrem exkrementov zvierat do pôdy sa zapráva kompostovaný maštalný hnoj a kompostovaný hydinový trus z vlastnej produkcie živočíšnej výroby – 1872 t. .Kvalitný porast, biodiverzita zabezpečujú kvalitný krm, čo sa nesporne

prejavuje v kvalite živočíšnych produktov. Ročne potrebujeme 500 t kvalitného sena, 600 t senáže, 400 t kukuričnej siláže a 60 t slamy. Ďalším poslaním RV podniku je dodržiavať zásadné podmienky ochrany pôdy, krajinnotvornosť pre rozvoj agroturizmu a zanechať krásu a čistotu prírody aj ďalším generáciám.

Zameranie živočíšnej výroby je orientované na chov čistokrvného plemena oviec zošľachtená valaška v súlade s produkciou rastlinnej výroby , chov hydiny – konkrétne výkrm broilerov – 4 zástavy, pričom jednorázový zástav je 80 000 ks a chov výkrmových ošípaných. V chove oviec má družstvo dlhoročnú tradíciu, má vybudované materiálne – technologické zabezpečenie chovu, ako aj dodávateľsko-odberateľské vzťahy. V šľachtení plemena vyskúšalo rôzne kríženie plemena napr. s východofrízkou ovcou a laconskou ovcou pre zvýšenie mliekovej úžitkovosti, ako aj mäsovými plemenami ile de france, berison, texel, suffolk. Od kríženia sa upustilo, nakoľko pre zvieratá naše klimatické a prírodné podmienky neboli vhodné (nízka životnosť, chodivosť, chorobnosť..) a plne sme sa začali venovať chovu čistokrvnej ZV so zameraním kvalitnej selekcie a výberu plemenníkov pre zvyšovanie plodnosti a mliekovej úžitkovosti.

Realizácia ovčích produktov

Poľnohospodárske družstvo Liptovské Revúce sa zameriava na celoročnú produkciu ovčieho mlieka, produktov z neho a ovčieho mäsa. Chováme jahňatá na veľkonočné a vianočné sviatky, ako aj intenzívne jahňatá počas celého roka. Produkciu ovčieho mlieka sa zabezpečuje dvoma spôsobmi: tradičným salašníctvom a strojovým dojením oviec (ALFA LAVAL 2x24).

Spracovanie a predaj ovčieho a jahňacieho mäsa

Nízke ceny za jahňacie a ovčie mäso rozhodlo o zriadení vlastného bitúnku a rozrábkarne ovčieho mäsa a jeho speňažovanie vo vlastnej réžii. Predaj orientujeme s predajom ovčích mliečnych produktov v rámci slovenského trhu. Jahňacie a ovčie mäso dosahuje vysokú kvalitu fyzikálno-chemických vlastností mäsa ako napr. obsah celkovej vody v mäse (MLLT) 75,0%; bielkovín 20,5% ; tuku 3,2% a celkovú výživovú hodnotu dietneho mäsa.

Výrobky z ovčieho mlieka

Spracovanie a predaj produktov z ovčieho mlieka

Zvýšenie ekonomickej efektívnosti viedlo k vybudovaniu vlastnej mliekárne a bitúnku. Postupne okrem klasického ovčieho hrudkového syra sa sortiment rozširoval o údené, parené syry a kyslomliečne nápoje. Celkom máme v ponuke 12 produktov: ovčí hrudkový syr, ovčí údený syr, oštiepok, bryndza, parenice – čerstvé a údené, nite – čerstvé a údené, uzlíky – čerstvé a údené, žinčica a jogurt. Výrobky rozvážame do viacerých malých predajní v rámci Slovenska – Nitra, Vráble, Bratislava a orientujeme predaj na rekreačné strediská Jasná a Doňovaly. Produkty z ovčieho mlieka sú označované značkou kvality SK GOLD a Zlatá ovca (hodnotenie 100% ovčieho produktu ŠVPS SR a ZCHOK SR).

Jahňacie mäso z vlastného chovu

Cieľom Poľnohospodárskeho družstva aj naďalej ako priority ostáva zachovanie rázu krajiny, krajinnotvornosť a efektívnosť v chove oviec a hydiny. Medzi územiami Európskeho významu (Natura) sú v našom chotári zaradené lokality Ostredok, Ploská, Čierny Kameň (154 ha) a rieka Revúca. Územie rieky tvorí zachovalý úsek podhorského toku v úvalovej doline s priľahlými prameniskami a mokradami, na ktorých sa vyvinula pozoruhodná mokraďová vegetácia zahrňujúca cenné biotopy.

V tomto smere plánuje preskúmať možnosti využitia vlastného vodného zdroja na výrobu elektrickej energie; budovanie vlastných agroturistických zariadení vidieckeho turizmu so špecifikáciou na prírodné podmienky a efektívnejšie finalizovanie vlastných produktov.

Aj vidiek môže byť centrom vzdelávania

Toto tvrdenie je pravdivé z rôznych uhlov pohľadu. Už tradične sa na vidieku odovzdávajú vzácne zručnosti, vedomosti a skúsenosti z generácie na generáciu. Takto sa nám zachovávajú rôzne remeslá. V našom prípade bude reč o vzdelávacej inštitúcii. Je ňou Stredná odborná škola v Želovciach – stredná škola na vidieku. Korene odborného vzdelávania v tejto obci siahajú do roku 1948, škola má viac ako 70-ročnú tradíciu. Vždy mala svoje zameranie smerované na poľnohospodárstvo, čo súvisí s regiónom plným viníc a ovocných sádov, polí so zeleninou a záhrad.

Dnes sa škola venuje vzdelávaniu v záhradníctve, sadovníckej a krajinárskej tvorbe a agroturistike na rôznych stupňoch vzdelania. Učebný odbor poľnohospodárska výroba – nižšie stredné odborné vzdelanie, učebné odbory záhradník a poľnohospodár – služby – stredné odborné vzdelanie s výučným listom, študijný odbor nadstavbového štúdia zá-

Podpis partnerstva SOŠ Želovce a VIPA SK

hradníctvo s maturitnou skúškou a študijný odbor záhradníctvo – sadovnícka a krajinárska tvorba – pomaturitné vzdelávanie externou formou. Každý si môže nájsť to svoje podľa potrieb a schopností.

SOŠ v Želovciach sa snaží držať krok s trendami odbornej záhradníckej praxe aj spoluprácou s firmami a postupnou modernizáciou vybavenia školy. Pri škole je zriadený školský internát, čo umožňuje zabezpečiť vzdelávanie pre žiakov zo širokého okolia bez obmedzenia vzdialenosti. Odborný výcvik a prax sa vykonáva v ovocnom sade, vinohrade, skleníku a množiarňach, v školskej včelnici alebo na zmluvných pracoviskách odborných partnerov z praxe. Žiaci môžu získať vodičské oprávnenie skupiny T a absolvovať aj kurz práce s krovinorezom.

Kolektív Podpor odbor

Preš a záhon kvetín pri školskom internáte

Začiatok roku 2020 bol veru úspešný. Odborné zručnosti žiaci školy prezentovali na celoslovenskej súťaži v reze viniča hroznorodého o Zlaté nožnice BAHCO vo Valiciach. Počas vyučovania sa žiakom venoval dlhoročný ovocinár a vinohrad-

Reprezentanti v súťaži O zlaté nožnice

ník Ing. Pavel Pástor. Cvičné vinohrady sme mohli využiť na zmluvnom pracovisku školy v Rodinnom vinárstve Ďuríkovcov v Opatovskej Novej Vsi, kde s odbornými radami pomáhala inštruktorka odborného výcviku Jana Ďuríková. SOŠ v Želovciach mala dôvod na radosť. Igor Fabian sa umiestnil na 3. mieste medzi profesionálmi, pekné 7. ocenené miesto juniorov zaujal Erik Vanko a to najlepšie na koniec – Pavel Štefanides sa stal víťazom medzi juniormi a z Valíc si odnášal zlaté nožnice.

Včelnica ako súčasť školskej záhrady

Aktívne sa žiaci zapojili aj do súťaže v tvorbe propagačných videí poľnohospodárskych a potravinárskych odborov Podpor svoj odbor, ktorej organizátorom bola Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora (SPPK). Na vyhodnotení dňa 25.02.2020 v bratislavskom hoteli Carlton sme si prevzali diplom pre najaktívnejšiu strednú odbornú školu. Všetky tri videá sú zverejnené aj na FB stránke školy.

SOŠ Želovce je aktívnym členom Slovenskej asociácie kvetinárov a floristov a žiaci sa zúčastňujú viacerých celoslovenských súťaží s medzinárodnou účasťou vo viazaní a aranžovaní kvetín na rôzne témy.

Z uvedených faktov vyplýva, že vidiecka škola sa hrdo hlási ku kvalitnému odbornému vzdelávaniu s dlhoročnou tradíciou. Záhradnícke remeslo je užitočné pre všetkých ľudí, spoločnosť aj prírodu, veď spája krásu aj zdravie.

Vidiečanky – dobré ženy

Vidiecke ženy – Líderky 2019 dostali pozvanie do Štrasburgu v apríli 2020 od europoslanca Ivana Štefana, bohužiaľ v tejto situácii to nebude možné, tak si ich pripomeňme slovami Jozefa Garlíka

Ing. Iveta Randziaková – líderka politička

Spoločenský život a tradície jej učarovali,
na dlhé roky náplň jej životu dali...
Ako starostka obce Pod Kostrínom
v Klátovej Novej Vsi
už 17 rokov sen o lepšom živote
občanov naplňa a sní –
o dôvere jasne hovoria úspechy –
aj keď z neba nepadajú zlaté orechy...
Tak aspoň gladiola s menom lvetka ju potešila
keď v obci na hody výstavu gladiol pripravila.
A ešte veľa iných aktivít má v regióne –
Výpočet akcií priviezť mohli by sme v kamiónne
Na čele so „Zlatým erbom“ za najlepšiu webovú stránku obce

Köverová Paulína – podnikateľka

Nájsť dobrú gazdinú – to môže byť aj drina –
nie je to však pravda pri mene Paulína...
Ak zistiš ešte ku tomu, že sa jedná o Pavlínu Köverovú
dozvieš sa aj správu celkom čerstvú – novú,
že dostala titul Líderka – podnikateľka, pretože:
je to korektné podniká – a jej zásluha je v regióne veľká .
Oživuje staré recepty z Abova,
jej torta a tortička rýchlo je hotová ...
Cukrárske výrobky a majstrovské zdobenie pečiva –
to je u nej úspechov, slávy a dobrého mena príčina.
Pekárňou JUNO dobre meno svojmu menu robí a
ona so stále väčšou chuťou sladké pečivo zdobí
a nám všetkým chuť na sladkosti robí...

Ing. Viera Kršková – aktivistka

Prišla k nám správa krásna –
Zďaleka, správa nová –
– prídite sa pozrieť ku nám – do Rakova.
Žije tu pani, čo kroniku nám píše na vysokej úrovni –
Celoslovenskú súťaž Obecných kroník pre Rakovo vyhrala,
v silnej konkurencii pre kvalitu práce ju porota vybrala.
Pani Viera Príbovce aktivizuje,
cirkevný zbor a spev miluje,
záhradku a svoje hospodárstvo zveľaduje,
krásne paličkuje a svoje sny cez košíkárstvo a drotárstvo
do svojich krásnych výrobkov vplietá
a v snoch svojich vnúčať spolu s nimi lieta...

Mária Mezovská – aktivistka remeselníčka

Výnimočná – vzácna žena,
zručná aktivistka – remeselníčka,
studnica folklóru a zručnosti
ktorá mladých inšpiruje
a privádza ich k zručnosti...
Krásu kvetov z prírody do krojov
ihlou a nitkou prenáša rada,
kvety na krojoch a partách vytvára
kroje na rozkvitnuté lúky pretvára,
krásou krojov na partách nevesty zdobí
a pierkami svadobnými družbov láka –
naša teta Mezovská je už taká...
Cestu do života manželského
mladým párom krásou otvára –
radosť deťom bábikami robí
folklór svojou tvorbou krajším robí,
spieva a texty piesní skladá –
folklórom žije, folklór má rada,
vystúpenia v Tepličane jej pristanú,
dokumenty etnologické jej učarujú
naš život obohacujú a jej život naplňujú...

Tip na výlet:

HRAD OPONICE

strany 9–12

**Poštová
stanica na
Štampochu**

strany 4–8

**Apponyiovská
knižnica
v Oponiciach**

strany 13–19

Obsah

- 4 Príspevok k dejinám poštovej stanice na Štampochu
- 9 Oponický hrad
- 13 Apponyiovská knižnica – Bibliothecae Apponianae v Oponiciach
- 19 Európske kultúrne turistické trasy v zozname UNESCO
- 20 Lex corona – Corona zákon

náš vidiek

Ročník: XVII.

Číslo: 1/2020

ISSN: 1339-1542

Vydavateľ:
 Občianske združenie
 Vidiecky parlament na Slovensku
 Kapitulská 13
 974 01 Banská Bystrica
mobil: 0915 446 538
e-mail: vipa@vipa.sk
 mbehanovska@stonline.sk
 www.vipa.sk

Vychádza štvrtročne pre vnútornú potrebu organizácie. Nepredajné.

Náklad: 1000 ks

Uzávierka nasledujúceho čísla:
20. júna 2020

Redakčná rada:
 Ing. Mária Behanovská,
 doc. Ing. Miroslav Habán, PhD,
 Ing. Karol Herian, CSc
 doc. Ing. Jozef Húska, CSc.

Grafická úprava a ilustrácie:
Ing. arch. Pavol Borodovčák

Tlačiareň:
Róbert Jurových – NIKARA, Krupina

Príspevky sú zverejňované tak, ako boli zaslané autormi a neprešli jazykovou úpravou.

Foto na titulnej strane obálky:
Oponický hrad, depositphotos.com

Foto na 2. strane obálky:
Kaštieľ Oponice (Chateau Apponyi), depositphotos.com

Vstupujeme do roku 2020

Kľúčové slová: Zdravie, schopnosť rúk a úsmev. To sú tri najdôležitejšie vlastnosti v živote človeka. Kto to ich má je šťastný. Chráňme ich a rozvíjajme. Členom, partnerom a sympatizantom to i ja prajem nielen v roku 2020, ale aj do ďalších rokov.

Teraz keď bilancujeme výsledky práce za rok 2019, ale tiež za celé 20 ročné obdobie od vzniku nášho Magna Via, je vhodné to dobré, čo sme urobili, ďalej rozvíjať a zakomponovať do nových plánov práce.

Po dobrých skúsenostiach v roku 2019 v NSR chceme pokračovať v zorganizovaní celoslovenskej konferencie v BSK. Tieto aktivity vynrchoľia v roku 2026 v Košiciach, kde si pripomenieme i 500 –sté výročie vzniku poštovej cesty Via Magna, ktorá sa stala východiskom pre vznik turistickej cesty Magna Via. Máme čo robiť!!

Vopred ďakujem všetkým, ktorí prispejete do studnice poznatkov do nášho časopisu „Náš vidiek“ a napíšte nám. Veď táto turistická cesta sa týka každého samosprávneho kraja

*Doc. Jozef Húska, CSc.,
predseda Združenia Magna Via*

20-ročná krásavica

*20-ročná krásavica s dlhým rodokmeňom
tiahne sa Slovenskom známa pod krásnym menom
Via Magna*

*Už dlhých päť storočí je stále krásna
a každý za ňou sa rád otočí ...*

*Už 20 rokov má opatrovníka
ktorý nespúšťa ju z očí,
chráni ten slovenský poklad –
poháňa ho fantázia –
vytvoril turistickú cestu Magna Via*

Ing. Jozef Garlík, PhD.

Príspevok k dejinám poštovej stanice na Štampochu

1. časť

Budova poštovej stanice na Štampochu

Štamposká dolina (pomenovaná podľa nemeckého Steinbach – horská priepasť), krásny kút Slovenska, bez davov turistov ponúka návštevníkovi nielen krásnu prírodu Štiavnických vrchov, ale aj stopy dávnej slávnej baníckej histórie a jedinečného regionálneho prepojenia. Neúrodné, ale na drahé kovy bohaté okolie Banskej Štiavnice potrebovalo zázemie na zásobovanie potravinami. Baníci v Štiavnicí potrebovali jesť, piť dobré víno a zemepáni a gazdovia z Tekova a Hontu im všetko vedeli zabezpečiť. Túto blízkosť úrodného kraja a banského regiónu využívali aj banskí podnikatelia, ktorí vlastnili domy nielen v Banskej

Pečať poštovej stanice Štampoch

Štiavnicí či Kremnici, ale stavali si aj honosné sídla na úrodnej rovine, boli to Hellenbachovci v Novej Dedine, Körmendiovci v Brhlovciach, Jánokyovci v Devičanoch, Gerambovci v Devičanoch, Žemberyovci zasa vlastnili známy dom Žemberák v Banskej Štiavnicí. Banské podnikanie bolo neisté, ale jesť musel každý. Davy obchodu chtivých sa valili touto dolinou strmou kamenistou cestou už od stredoveku. V obciach, ako je Čajkov, Rybník, Bátovce, Devičany či Pečeniče, kde boli vhodné podmienky na pestovanie viniča, si kupovali vinohrady Štiavničania a hrozno potom zväžali do svojich pivníc na spracovanie práve Štamposkou dolinou. Toto podnikanie bolo také výnosné, že svoje vinohrady nepredali ani vtedy, keď okolie ohrozovali v 16. a 17.

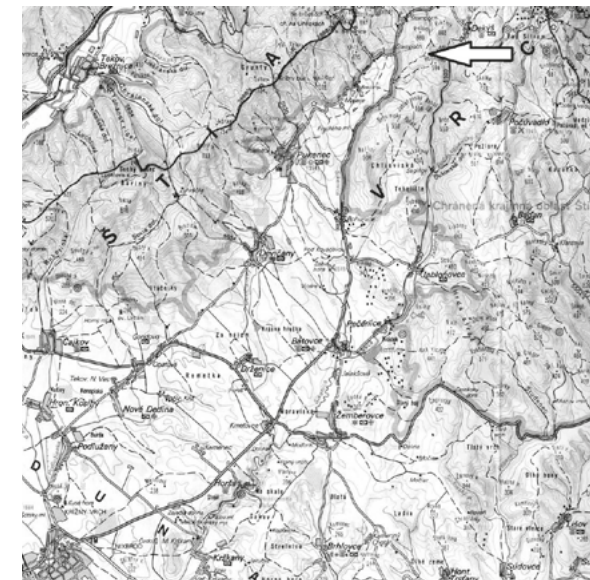

Vstupný portál domu v Banskej Štiavnicí zdobený strapcami hrozna, možno aj tu končilo hrozno dovezené cez Štamposkú dolinu

storočí Osmani. Z histórie sú známe prípady, keď Osmani zajali desiatky obyvateľov Pečenic, Bátoviec či Pukanca na ich ceste za obchodom do Banskej Štiavnice. Cesta z Bátoviec do Banskej Štiavnice bola ešte pred 70 rokmi najvýnosnejším autobusovým spojením na Slovensku, väčšia časť cestujúcich sa do autobusa nedostala a museli svoj náklad nieš peši alebo sa vrátiť ku klasickým konským alebo volským povozom. Toto tradičné spojenie nepretrhli ani zákazy komunistov z 50. rokov minulého storočia, keď nedovolili bulharským záhradníkom z Bátoviec a záhradkárom z Pukanca chodiť na trh do Štiavnice so zeleninou či so sladkou cibulou, ktorá bola typická pre Pukanec. Tlak verejnosti bol taký silný, že nakoniec bol zákaz zrušený.

Ľudia potrebovali cestovať a posúvať si správy od najstarších čias. Priekopníkmi budovania ciest na úpätí Štiavnických vrchov boli Kelti. Z tohto priestoru až po Levice sú známe mnohé významné nálezy z tohto obdobia. Vývoj cestného systému zaznamenal kvalitatívny posun v období Veľkomoravskej ríše a v prvých storočiach existencie uhorského štátu, keď sa formovala sústava me-

dzinárrodných a vnútroštátnych ciest. S rozvojom miest od 14. storočia sa zahusťovala aj sieť ciest regionálneho významu. Vnútroštátne cestné komunikácie spájali súdobé administratívne a hospodárske centrá, stredoveké mestá a hrady. Cesty boli vysypané pieskom a riečnym štrkom, prípadne spevnené kamením a drevom. Dopravu sprostredkoval konský alebo volský záprah a drevené vozy. Začiatkom 16. storočia dochádza v celej Európe k závažným hospodárskym zmenám, rozvíjajú sa remeslá, vznikajú manufaktúry. Toto dianie zvyšuje potrebu intenzívneho písomného styku. Na úlohu vybudovať takéto spojenie sa podujala rodina talianskeho pôvodu Thurn und Taxis. V krátkom čase bolo vytvorené poštové spojenie najmä medzi stredoeurópskymi habsburskými dŕžavami. Po prehratej bitke proti Turkom pri Moháči sa Uhorsko rozdelilo na tri časti. Slovensko sa dostalo pod vládu Ferdinanda I. Habsburského, ktorý nariadil hlavnému viedenskému poštmajstrovi Antonovi Taxisovi, aby počas zasadania uhorského snemu zriadil pravidelné poštové spojenie medzi Bratislavou a Viedňou. V 16. stor. na rozkaz panovníka

Mapa s vyznačením polohy poštovej stanice Štampoch (šípka)

Kamenný barokový most v Bátovciach
na malbe A. Krníčka

Ferdinanda I. (1526 – 1564) začal Matej Taxis budovať nové poštové a dopravné spojenie. K štyrom už existujúcim tratiťam dobudovali v roku 1558 jedno z najdlhších poštových a dopravných spojení, ktoré sa vyhýbalo územiau ohrozovanému Osmanmi. Malo celkom 56 poštových staníc a meralo viac ako 1 000 km. Nová cisársko-kráľovská poštová cesta MAGNA VIA viedla z Viedne cez Bratislavu, Trnavu na sever a východ do Košíc a potom na juh až do rumunského Sibiu. Na čele jednotlivých väčších staníc stáli poštmajstri, ktorí mali vedľajší príjem z poplatkov za prepravu zásielok od súkromných osôb. Menšie stanice viedli poverenci poštmajstra. Tieto stanice sa neskôr označovali ako poštovne a ich správca sa nazýval verdarius. Vzdialenosť medzi jednotlivými poštovými stanicami boli 7,5 km. V roku 1535 sa začali vo Viedni organizovať centrálné úrady, pričom vedenie pôšt bolo sústredené do Úradu najvyššieho dvorského poštmajstra. Pre jednotlivé časti monarchie vymenoval cisár dedičných zemských poštmajstrov. Sídlo uhorského poštmajstra bola Bratislava, v tom čase ním bol Matej Taxis. Ferdinand I. vydal 20. augusta 1535 Postverordnung, prvý poštový poriadok, v ktorom určil, že najvyšší dvorský poštmajster, ako aj zemskí poštmajstri podliehajú Úradu najvyššieho kancelára vo Viedni. Poštové cesty vychádzali zo sídla panovníka. Cisárska pokladnica bola často prázdna a dlhovala poštmajstrom aj niekoľkoročné

dôchodky. Náklady na poštu prevzala od 1. augusta 1555 Kráľovská uhorská komora v Bratislave a od 1. októbra 1558 prevzala do vlastnej réžie aj poštmajstrovské linky. Skutočnosť, že sa mnohé šľachtické rodiny uchádzali o poštmajstrovské právo, svedčí o tom, že sa cisárske paušály stali len formálnymi a získanie poštmajstrovského titulu neznamenalo pravidelný hmotný príjem, ale predovšetkým mocenskú pozíciu a vedľajšie príjmy. Poštové stanice dostali charakter živností, boli majetkom poštmajstra, ktorý musel na ten účel vlastniť vhodnú budovu a dostatok materiálnych prostriedkov na zabezpečenie poštovej prepravy. V každej z týchto staníc sa chovali najmenej dva kone, určené na výmenu pre jazdeckých poslov. V neskorších časoch vznikali pri týchto staniach hostince s možnosťou ubytovania, ktoré tiež patrili poštmajstrovi. Okrem povinných „služobných“ koní chovali poštmajstri aj viacero vlastných koní, ktoré využívali na zvládnutie poštovej prepravy. Po Matejovi Taxisovi prevzal 1. októbra 1558 správu hornouhorských a podunajských pôšt bratislavský poštmajster Peter Paar. Paar v roku 1563 získal od kráľa za 25-ročnú dobrú službu šľachtický titul a jeho úrad mohli zdediť synovia a vnuci. Do svojej smrti v roku 1582 bol hlavným poštmajstrom Bratislavy a Uhorska. 17. storočie prinieslo zhoršenie celkovej situácie v poštovníctve, vypukli protihabsburské povstania, ktoré ohrozovali celé Slovensko aj s Bratislavou. V roku 1690 dal cisár Leopold I. ako protihodnotu za odpustenie pohľadávky vo výške 80 000 zlatých

Kamenný most v Žemberovciach

Haláš (miesto na ubytovanie) stál v blízkosti mestskej brány do Pukanca

dedičnému rakúskemu hlavnému poštmajstrovi grófovi Jozefovi Karolovi Paarovi a jeho bratovi grófovi Jozefovi Ignácovi Paarovi, ako aj ich dedičom do léna všetky pošty Uhorska a pripojených krajín a aj titul hlavného uhorského kráľovského poštmajstra a dedičného generálneho poštmajstra Uhorska. 18. storočie prinieslo zmenu, vo Viedni sa snažili, aby pošta pracovala vo všetkých krajinách ríše podľa jednotných zásad a predpisov. Prevzatie pošty do štátnej správy sa uskutočnilo 1. júla 1722 cisárskymi patentmi. V týchto patentoch bolo právo zriaďovať pošty vyhlásené za regálne, čiže výlučné kráľovské právo, čím sa vylúčila možnosť, aby mohol niekto druhý zriadiť konkurenčnú poštovú službu. Zvýšený obchodný ruch v dôsledku zvyšovania vývozu vyžadoval budovanie dobrých ciest, preto sa v 30. rokoch 18. storočia začali budovať tzv. cisárske cesty, ktoré sa vyznačovali veľkou šírkou, pevnosťou a kamennými mostmi. V roku 1748 bol vydaný Poštmajstrovský poriadok, v ktorom bola

stanovená činnosť poštmajstrov. Okrem toho bolo v ňom zakotvené, kto a ako môže v prípade smrti poštmajstra zdediť alebo predať poštový dom a jeho vybavenie. V tom čase poznáme tri skupiny vedúcich poštových staníc – poštmajstrov. Predovšetkým to boli tí, ktorí vlastnili dedičné právo a ktorých výsady spočívali v tom, že mohli svoj úrad postúpiť členom svojej rodiny alebo ho predať. Ďalšou skupinou boli nedediční poštmajstri, avšak s právom po desaťročnej službe na pošte toto svoje právo predať. Poslednou skupinou boli zmluvní poštmajstri, ktorí boli v skutočnosti poštovými zamestnancami – úradníkmi, v takomto postavení bol pravdepodobne aj prvý poštmajster na Štampochu. Situácia v Uhorsku sa zmenila po skončení osmanského nebezpečenstva, poštové trate na Slovensku až do roku 1783 vychádzali z Bratislavy alebo smerovali do Bratislavy ako do bezpečného mesta. Keď pominulo osmanské ohrozenie, o svoje miesto sa hlásil Budín. Sem bolo premiestnené vedenie

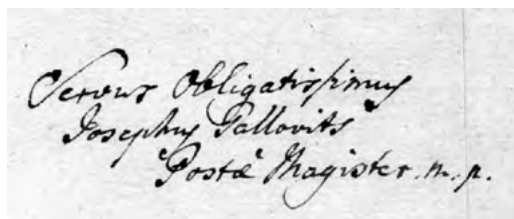

Pohľad z Pukanca do doliny smerujúcej z Bohunic na Štampoch

pôšt a poštové spoje sa začali prebudovávať tak, aby smerovali do Budína. Práve toto je doba, keď sa začalo uvažovať o stavbe novej poštovej stanice v Štamposkej doline. Poštové služby a služby pre návštevníkov v tomto priestore zabezpečoval Pukanec, ktorý mal blízko hradieb vybudovaný tzv. haláš, miesto na ubytovanie, a priamo v Štamposkej doline malo mesto ďalší hostinec, ktorý slúžil na posilnenie cestujúcich pred náročnou cestou do kopca smerom na Štiavnicu a mesto tu poskytovalo aj potrebnú pomoc kováča a kolára pri opravách kočov a vozov. Udržiavať tieto služby na úrovni bolo pre mesto finančne náročné, a preto čelilo mnohým sťažnostiam. Do mesta chodili príkazy úradov, aby opravili hostinec na Štampochu a zvýšili úroveň služieb, touto cestou často chodili aj vysokí štátni

úradníci a príslušníci habsburského rodu. Pukanec nereagoval dost rýchlo, a tak sa svojej príležitosti chopil pukanský poštmajster Jozef Gallovič.

Pokračovanie v čísle 2/2020.

Podpis pukanského poštmajstra Jozefa Galloviča

Zdroj Internet:

Martin Polovka. Vývoj pošty na Slovensku, <https://www.infofila.cz/vyvoj-posty-na-slovensku-r-2-c-945>

Š. Pliško, J. Barvulský, B. Krampľ – Čo má vedieť filatelista, Filatelistické state 14, ZSF Bratislava, 1985.

ING. JOZEF GARLÍK, PH.D.

Oponický hrad

Vitajte na trase Veľkej cisársko-kráľovskej poštovej cesty Via Magna – ktorá vznikla ako reakcia na potrebu vybudovania akejsi spojnice južného a horného Uhorska, pretože po Bitke pri Moháči v r. 1526 obsadili stredné oblasti monarchie Turci. Šľachta potrebovala medzi sebou komunikovať a zároveň sa chcela nebezpečným oblastiam okľukou vyhnúť.

Prvá tepna cesty Via Magna bola dobudovaná v roku 1558. V 18. storočí sa cesta na území Slovenska rozšírila, nesmerovala už len od Trnavy na Trenčín, ale aj na Žilinu, Turiec a Liptov. Celková dĺžka Poštovej cesty mala okolo 1000 km, pričom asi polovica pripadala na územie Slovenska. So svojimi 56 stanicami je najstaršou a najdlhšou historickou cestou našej krajiny.

Vzhľadom na históriu hradu Oponice a dobu jeho vybudovania je oprávnený názor, že cestou Via Magna sa do hradu dostávali dôležité informácie zo sídla cisára z Viedne. Ak aj Oponický hrad neležal na priamej trase z Nitry do Topoľčian, muselo sa jednať o vedľajšiu vetvu, ktorou sa informácie dostávali k šľachte prostredníctvom postiliónov (poslov – doručovateľov).

Na Slovensku bolo založené Občianske združenie

Ruiny neskororenesančného paláca na Oponickom hrade

Ruiny Oponického hradu

Magna Via, ktorého cieľom je priblížiť Slovákom a zahraničným návštevníkom krajiny turistickú atraktivitu a historickú hodnotu poštovej cesty. Cesta ponúka lákadlá pre ľudí so záujmom o prírodu, archeológiu, jaskyne aj lyžovanie. A práve jednou z takých zaujímavostí je aj Oponický hrad ...

Z histórie budovania hradu

Trináste storočie bolo bohaté na stavanie hradov. V tomto storočí vznikol aj hrad Oponice. Hrad plnil funkciu strážneho hradu na ochranu Nitry a okolia pred nájazdmi Tatárov. Tatárom síce odolal, ale husitské vojská ho dobyli v roku 1430, pričom ho značne poškodili. Našťastie ho vzápätí opravili. Prišli nájazdy Turkov, ktorým hrad odolal ako jeden z mála. A ako to už býva, čo nezničia Turci, zničme si sami. A tak spory o majetok vyústili k tomu, že majitelia hrad opustili a nechali ho svojmu osudu. A akoby to nebolo málo, ruku k dielu pridal aj samotný cisár. Mal obavy, že by hrad využila odbojná šľachta, preto ho v 18. storočí nechal vážne poškodiť. Následne už nikto nejavil záujem o opravu a kedysi nedobytný hrad začal chátrať.

Do dnešnej doby sa zachovala značne rozsiahla časť obvodových múrov. Z nej je najzachovalejšia západná časť, ktorá sa mohutne čnie nad ostatné pozostatky. Napriek stavu zodpovedajúcemu zrúcanine hradu, o ktorý sa vyše 300 rokov nikto nezaujímal, tento výlet rozhodne odporúčame. Zachovalé múry umiestnené v príjemnom prostredí lesa s nádherným výhľadom na šire okolie. Na nenáročný výlet je dobré zobrať aj deti, prechádzku si užijú.

Malý renesančný kaštieľ v obci Oponice

Informácie o trase

Naša krátka prechádzka začína v obci Oponice. V obci hľadáme zelenú turistickú značku, ktorá nás dovedie priamo k zrúcaninám hradu. Po zelenej idete rovinatou cestou, po pol až trištvrte hodinke si začnite všimáť odbočky z hlavnej turistickej trasy. Odbočka k hradu je trochu slabšie viditeľná, ale ak ste dostatočne pozorní, nemáte šancu ju minúť.

Poloha Oponického hradu:

Obec Oponice sa nachádza vzdušnou čiarou 15 kilometrov od Nitry medzi Nitrou a Topolčanmi (25 kilometrov po ceste). Oponický hrad leží juho-východne od obce.

K hradu sa dostaneme cestou popri Apponyovskom kaštieli, hneď prvou odbočkou vpravo z hlavnej cesty pred mostom v obci, ak prichádzate

Romantický pohľad popod klenbu

me v smere od Lefantoviec. Oproti kaštielu je voľná plocha medzi obytnými budovami, kde môžeme odstaviť auto a ďalej pokračovať peši popri poľnohospodárskom objekte.

Oponický hrad sa nachádza v východnej časti pohoria Tribeč v CHKO Ponitrie, nad obcou Oponice 333 m.n.m. Z rovnomennej obce sme sa vyberieme po zelenej turistickej značke okolo novozrekonštruovaného kaštieľa, kde je umiestnená Apponyiovská knižnica s 30 tisíc zväzkami. Bibliotéku založil gróf Anton Juraj Apponyi počas svojho pôsobenia na viedenskom cisárskom dvore okolo roku 1774. V obci sa nachádza ešte malý renesančný kaštieľ slúžiaci ako Apponyiho poľovnícke múzeum.

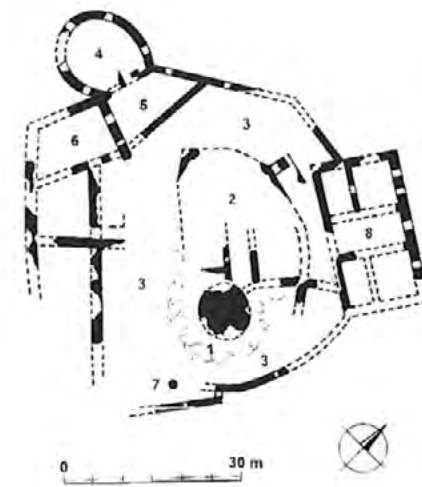
Onedlho prejdeme cez otvorenú rampu, a zhruba za 500m dorazíme na lesné parkovisko. Na rampe je síce zákaz vjazdu, no mnohí návštevníci hradu toto parkovisko využívajú. Odtiaľto nás už čaká asi 50 minútová trasa (zelená turistická značka) k hradu, miestami s miernym stúpaním.

Okolité hrady (vzdušná čiara): Horné Lefantovce – 3 km, Gýmeš – 6.4 km, Čierny hrad – 10.4 km, Zoborský kláštor – 12.5 km, Nové Sady – 13.4 km, Nitriansky hrad – 15.4 km, Bošany – 16.2 km, Topolčianky – 19.1 km

Architektúra

V čele hradu dominovala asi 12 m vysoká valcová veža, orientovaná proti prístupovej šiji na juhovýchode. Dnes z nej zostal iba pahýľ. Za vežou situované miniatúrne jadro nepravidelného pôdorysu vymedzovala obvodová hradba. K vonkajšiemu opevneniu hradu patrila aj okružná priekopa, ktorá sa čiastočne zachovala na JV a SZ strane. K najstarším známym úpravám patrí stavba nového murovaného opevnenia. V jeho nároží vznikla veľká bašta trištvrtekruhového pôdorysu nazývaná Tereš. Najvyššia, pôvodne vysunutá veža z malého hradného areálu sa nezachovala. Podľahla zubu času podobne ako aj zvyšok hradného areálu. Dobre viditeľná je aj najnovšia budova – palác Apponyovcov postavený v 16. storočí. Vonkajšie priečelie paláca tvorí dominantu siluety hradu.

Systém obrany tvorili predsunuté terasy, ktorých relikty naznačujú prítomnosť drevozemného (bastiónového?) opevnenia. Palebnú plošinu na JV chráni ešte jedna priekopa a val s polkruhovým rondelom uprostred.

Legenda k pôdorysu Oponického hradu

- 1 – zvyšky veže, 2 – horný hrad, 3 – predhradie,
- 4 – delová bašta Tereš, 5 – obytný trakt,
- 6 – neskororenesančný západný palác,
- 7 – zvyšok hospodárskej budovy,
- 8 – neskororenesančný palác

História a osobnosti

Oponický hrad sa v písomných prameňoch objavuje od roku 1300, keď bol v rukách magistra Čáka, brata Matúša Čáka Trenčianskeho. V tom čase ho spravoval Čákov kastelán komes Valentín, syn Bohuslava z Trstian. Po predčasnej magistrovej smrti hrad pripadol Matúšovi Čákovi. Ďalšia zmena vo vlastníctve nastala až po Matúšovej smrti v r.1321, keď kastelán hradu, Ján, syn Markuša z Vyčapiek, bez boja vydal hrad kráľovskému vojsku Karola Roberta, vedenom Mikulášom z rodu Gutkeled. V 14.storočí tu strávil dlhší čas kráľ Žigmund, ktorý hrad neskôr dal do zálohu. Hrad získal do rúk magister Dezider Kaplay, ten ho zamenil s Mikulášom z Čeklísa. Po r.1392 ho nadobudli dcéry Mikuláša z Čeklísa s manželmi. Z nich sa po deľbe majetkov v r.1395 stal jediným vlastníkom hradu Peter, syn Tomáša zo Stráži. Peter, zakladateľ rodu Apponyi (Oponickovcov), sa pričínil o zveladenie hradného panstva aj samotného hradu. V rozmachu hospodárstva na panstve pokračovali aj Petrovi synovia Tomáš a Mikuláš.

Dolu zvyšky delovej bašty a nad nimi zrúcanina horného hradu

V priebehu 15. storočia si jednotliví členovia rodu postavili v obci pod hradom pohodlné sídla – kúrie, preto sa aj v r. 1514 podarilo ľuďom Anny Ludanickej z Ludanic slabo strážený hrad prepadnúť a vykradnúť. Hrad sa stal trvalejším sídlom rodu Apponyi opäť až v období tureckých vpádov. Rýchlo vzrastajúce turecké nebezpečenstvo a zlý stav poškodeného hradu viedli v roku 1542 Benedikta Apponyho k rozhodnutiu hrad obnoviť. Následné spory so spolumajiteľom hradu zrejme celú obnovu spomalili, lebo ešte v roku 1566 musela vdova po Benediktovi, vlastníaci väčšiu časť hradu, svoju časťku zálohovať Jánovi Apponyimu pre nedostatok peňazí na opevňovacie práce. Rozsiahla prestavba hradu takmer úplne nahradila staršie stredoveké konštrukcie novými, zväčša obytnými reprezentatívnymi budovami s výzdobou v štýle neskorej renesancie. Podľa použitia tvaroslovných

architektonických prvkov pri prestavbe ju časovo zaradujeme približne do začiatku 17. storočia, kedy bol spolumajiteľom hradu Pavol Apponyi – jedna z najvýznamnejších osobností rodu. Takto opevnený hrad majiteľov pred Turkami ochránil, no tureckému plieneniu sa nevyhlo podhradie, ktoré spolu s kostolom vypálili.

V r. 1645 už zanedbávaný a neudržiavaný hrad poškodil požiar a hrad ešte naposledy poslužil ako vojenský objekt údajne vtedy, keď sa v ňom skrývali kuruckí povstalci. Hrad bol potom pravdepodobne vyhodенý do povetria Turkami alebo úplne zničený počas Rákócziho povstania.

Legenda hovorí, že v tejto oblasti, ešte predtým, než tu nejaký objekt stál, rád oddychoval Svätopluk. Údajne tu zanechal veľký poklad, ktorý však bude možné vykopáť až vtedy, keď ho slovanský národ bude najviac potrebovať.

www.spoznaj.eu/na-hrad-oponice-vylet
www.hrady-zamky.sk/oponicky-hrad
www.kamnavylety.sk/oponicky-hrad

ING. JOZEF GARLÍK, PH.D.

Apponyiovská knižnica – Bibliothecae Apponianae v Oponiciach

Knižnica Aponiovcov z Oponíc (Apponyi), ktorá je známa ako najkrajšia interiérová knižnica na Slovensku, v súčasnosti obsahuje 8 222 titulov (15 004 zväzkov, ktoré boli v roku 2007 na Ministerstve kultúry SR zapísané pod číslom 267 do Ústrednej evidencie historických knižničných dokumentov a historických knižničných fondov SR) písaných v 12 jazykoch.

V rokoch 2007-2011 bol kaštieľ spolu s knižnicou zrekonštruovaný slovensko-švajčiarskym konzorciom IP Slovakia a po dohode so Slovenskou národnou knižnicou bola podpísaná zmluva o znovunavrátaní Apponyiovskej knižnice späť do obnovených priestorov kaštieľa. Interiér knižnice bol postavený podľa výkresovej dokumentácie, pohľadníc a fotiek takmer stovkou stolárov zo Zvolena a patrí medzi najkrajšie historické interiéry Slovenska.

Návštevníci môžu v tejto knižnici nájsť aj ďalších cca 6 000 zväzkov Zaiovskej knižnice. Historická knižnica sa v súčasnom stave zachovala aj vďaka jednotlivcom a inštitúciám, ktoré sa napriek nie vždy priaznivým okolnostiam snažili o jej zachovanie a zveľaďovanie.

Gróf Anton Juraj Apponyi (1751 – 1817), ako milovník a zberateľ kníh, knižnicu založil v roku 1774 vo Viedni. Knihy vždy dôsledne vyberal a do ich nákupu investoval obrovské peniaze na knižných veľtrhoch, pri kúpe pozostalosti i z kláštorných knižníc zrušeného rádu jezuitov. Niektoré tituly z týchto nákupov nájdeme v knižnici dodnes. Na usporiadanie kníh a ich katalogizáciu si vybral Augustína Michelazzioho, svojho profesora taliančiny na viedenskom Tereziáne (ústav na výchovu šľachtických synov). Dôkazom dôslednej práce knihovníka Michelazzioho sú jeho dodnes zachované rukopisné katalógy.

Interiér knižnice Apponiovcov

Po smrti A. J. Apponyho knižnicu ako celok udržal syn Anton Apponyi (1782 – 1852), majiteľ oponického panstva, ktorý vyplatil podiely súrodencom. Anton ako kariérny diplomat zastupoval Rakúske cisárstvo v Paríži, Londýne, Ríme a v diplomatickej službe prežil vyše 42 rokov. Rodovú knižnicu zveril knihovníkovi Carlovi Antonovi Gruberovi, ktorý zaviedol nový katalogizačný systém a upozornil na stiesnený priestor pre knihy vo viedenských palácoch. C.A. Gruber zdvorilo navrhol grófovi Ap-

Interiér knižnice Apponyiovcov

ponyimu, aby považoval nad prenesením knižnice do Uhorska – „do drahej vlasti“ na Maierhof do Bratislavy. Gróf Anton Apponyi informoval bratislavský magistrát o svojom zámere postaviť na Kozej ulici poschodový palác za účelom prevozu slávnej rodinnej knižnice a jej sprístupnenia verejnosti. So súhlasom magistrátu bol 13. júna 1827 novopostavený palác slávnostne otvorený pre verejnosť ako prvá verejná knižnica v Uhorsku. Motto na priečelí paláca „*LITERIS IN PATRIA AVGENDIS*“ (Na zveľadenie učnosti vo vlasti) s rodovým erbom bolo naplnené aj vydaním útlej knižky s názvom *Collectio Monumentorum quae in memoriám Bibliothecae Apponianae custodita sunt*. (Oblúbené kolekcie, ktoré sú uchovávané v pamäti Apponyiovskej knižnice).

Autorom knižky s množstvom zaujímavých a faktických textov, ktoré sú dodnes základným prameňom pre štúdium dejín tejto knižnice, bol samotný C.A. Gruber, ktorý ako knihovník a správca knižnice zostavil výpožičný poriadok a dbal na jej každodenné fungovanie.

S knižnicou takpovediac i zostarol a pre vysoký vek ho museli v roku 1833 penzionovať. Keďže aj

príspevky na chod knižnice z mestskej pokladne boli čoraz menšie, sklamaný Anton Apponyi sa rozhodol, že ju natrvalo presunie do rodového kaštieľa v Oponiciach kde pre knižnicu nechal pristavať celé kridlo s impozantným interiérom knižnice zariadeným empírovým nábytkom z Paríža, ktorý

Hudobný kútik knižnice Apponyiovcov

Pracovňa knižnice Apponyiovcov

Antonovi Apponyimu pripomínal vyše dvadsať rokov strávených v meste nad Seinou a poskytol grófovi priestor pre bilancovanie jeho pestrého života a písanie pamäti.

Ďalšími vlastníkmi knižnice boli jeho syn Július (1816-1857), vnuk Ľudovít (1849-1909) a napokon Ľudovítov syn Henrich Apponyi (1885-1935) – posledný majiteľ oponického panstva. V tých časoch už fond knižnice neobohatili žiadne mimoriadne tlač. Práve naopak, fond sa podstatne zmenšil po aukciách v roku 1892 (Sothebys) a 1939 (Praha). Napriek výraznému úbytku kníh, odborné prieskumy fondu v 50-tych rokoch 20. storočia (bez práce františkána Jozefa Vševlada Gajdoša by v súčasnosti knižnica už asi ani neexistovala) aj revízie vykonané pracovníkmi Matice slovenskej a Slovenskej národnej knižnice potvrdili pestrú obsahovú skladbu knižnice. Knižné tituly totiž pokrývajú 17 vedných disciplín a 31 tematických skupín. Okrem iného tu nájdeme vzácne aktá pápežov a koncilov, dielo slávneho Giordana Bruna z roku 1585, či prácu Isaaca Newtona zo začiatku 18. storočia.

Samozrejmosťou sú práce Goetheho, Schillera, Kanta, alebo Fichteho – všetky v ranných nemeckých vydaniach. Z talianskeho prostredia zaujme Michelangelova architektúra, poézia Petrarca, či dielo Pietra Arettina a veľa iných vzácných a zaujímavých tlačí.

Pozoruhodné sú práce J. A. Komenského, Jána Jesenia (1609), Andreasa Bela, syna Mateja Bela, ktorý bol vo svojej dobe známym historikom a pedagógom. Rovnako zaujmú knihy z geografie,

kartografie, mineralógie, botaniky, občianskeho práva, medicíny a na svoje si prídu aj vyznávači okultizmu, čiernej mágie, kartárstva či bosoráctva... Slovenské ani české tlače v knižnici nenájdeme, ale nachádza sa tu až 145 územných slovacík, vytlačených prevažne v Bratislave, Trnave, či Košiciach.

Napriek nepriazni osudu a času, ako aj drastickému úbytku v podobe aukcií vo Viedni, Londýne a Prahe, sa v historickej knižnici rodu Apponyiovcov, ktorú spravuje Slovenská národná knižnica, zachovalo množstvo vzácných európskych titulov, ktoré sú dodnes vo veľmi dobrom fyzickom stave aj vďaka precíznej práci reštaurátorov a odborných pracovníkov Slovenskej národnej knižnice. Keďže knihy boli uložené v nevyhovujúcich podmienkach (budova sa využívala aj ako sklad a sýpka), najprv boli všetky tlače mechanicky očistené a následne pri procese konzervovania a reštaurovania vzácných tlačí bolo vykonané komplexné chemické ošetrenie s následným natukovaním kožených a pergamenových väzieb.

Točité schodisko v knižnici

Po rekonštrukcii pôvodného kaštieľa v Oponiciach, Slovenská národná knižnica sprístupňuje knižnicu verejnosti a poskytuje tak bádateľom možnosť študovať tento knižničný unikát priamo in situ.

Apponyiovská knižnica – Veľký kaštieľ v Oponiciach

Veľký renesančný kaštieľ situovaný na okraji obce Oponice ukrýva prevzácny historický klenot – barokovú knižnicu rodu Apponyiovcov založenú v 18. storočí veľkým milovníkom a zberateľom kníh, grófom Antonom Jurajom Apponymim. Knižnica sídlila pôvodne vo Viedni, neskôr sa presťahovala do Bratislavy a stala prvou verejnou knižnicou v Uhorsku. V 19. storočí ju Apponyiovcovia presunuli do svojho rodového sídla, kaštieľa v Oponiciach, kde pre ňu nechali vybudovať celé jedno krídlo. V súčasnosti je Apponyiovská knižnica sprístupnená širokej verejnosti. Návštevníci tu môžu vidieť viac ako 17 000 zväzkov v 12 jazykoch, najmä v latinčine, taliančine, francúzštine a nemčine. Medzi historickými dielami neraz obrovskej hodnoty nájdeme pápežské listiny, výpisy z inkvizíčných procesov, diela Giordana Bruna, Isaaca Newtona, Kanta, Goetheho, Machiavelliho alebo Michelangela. Spomenúť radno i vizuálne atraktívne historické mapy, architektonické návrhy či tlačeneé nákresy maliara Leonarda da Vinciho. Tunajším najstarším dielom je spis filozofa Isokrata z roku 1515. K najdrahším exponátom patrí biblia vydražená za 30 miliónov dolárov. K atraktívne a unikátnej atmosfére Aponiovskej knižnice považovanej, len tak mimochodom, za najkrajšiu knižnicu na celom Slovensku, prispieva nádherný empírový nábytok z Paríža. Veľkoleposť a impozantné interiérové riešenie knižnice nabáda mnohých prirovnávať ju k čarobnej knižnici z filmov o Harrym Potterovi. Toto prirovnanie napokon nemusí byť až tak vedľa – i tu totiž nájdeme okrem spisov venovaných serióznym vedám i diela zasvätené okultizmu, čiernej mágii a bosoráctvu.

Pred trinástimi rokmi bol kaštieľ v stave ruiny do ktorej by stačilo silnejšie fúknúť a história by zapadla prachom nevšimavosti. Niekdajšie šľachtické sídlo Apponyiovcov v Oponiciach s výnimočnou barokovou knižnicou špinili holuby, čo len potvrdzovalo bezmocnosť predchádzajúceho vlastníka – Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre. Kaštieľ zachránil súkromný investor, ktorý ho s po-

mocou eurofondov prestaval na štvorhviezdičkový hotel. Práce na komplexnej pamiatkovej obnove národnej kultúrnej pamiatky kaštieľa a parku v Oponiciach sa uskutočnili v takej kvalite, že 10. novembra 2011 Ministerstvo kultúry SR udelilo kolektívu Ing. Otokar Križma, Ing. arch. Zuzana Križmová, Ing. Peter Králik cenu Fénix, Kultúrna pamiatka roka 2010.

Kaštieľ a jeho príbeh

Kaštieľ vznikol na prelome 16. a 17. storočia pod neďalekým hradom. Pôvodne bol renesančným dvojkrídlým objektom, ktorý tvorili južné a východné krídlo, v rokoch 1844 – 1846 bol rozšírený o severné krídlo, do ktorého bola presťahovaná rodinná knižnica Apponyiovcov.

Kaštieľ sa nachádza v areáli rovinatého parku, situovanom na východnom okraji obce, pričom je postavený ako solitér orientovaný čestným nádvorím smerom k prístupovej ceste. Severozápadne od kaštieľa je kočiareň, južne, v tesnej blízkosti kaštieľa, stojí objekt určený na administratívno-hospodárske účely. Kaštieľ s dvomi nadzemnými podlažiami je architektonicky komponovaný ako trojkrídlová budova na pôdoryse tvaru U s vnútorným nádvorím a dvoma polygonálnymi vežami – v juhovýchodnom a juhozápadnom nároží, čiastočne je podpivničený. Juhovýchodné a juhozápadné nárožia južného krídla spevňujú trojpodlažné veže, zo západu je k východnému krídlu pristavaná dvojica rizalitov.

Kaštieľ má zachované niektoré renesančné a barokové klenby. Zásadné úpravy v 19. storočí mu vtlačili historizujúci výraz s prvkami neoslohov. Posledný majiteľ Henrich Apponyi odpredal družstvu Oponice časť poľnohospodárskej pôdy a od jeho dedičov toto družstvo kúpilo v roku 1937 aj kaštieľ. Po roku 1945 prevzal kaštieľ ONV Topoľčany a do roku 1974 ho prevzal Školský poľnohospodársky podnik. V roku 1980 prešiel kaštieľ do vlastníctva Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre a v roku 2006 ho kúpila spoločnosť I&P Slovakia. Obnova objektu stála investora vyše 10 miliónov eur, približne 20 percent bolo hrađených z fondov EÚ.

Veľký kaštieľ Apponyiovcov pred rekonštrukciou

RUINY KAŠTIEĽA V OPONICIACH SA PREMENILI NA ŠTVORHVEZDIČKOVÝ HOTEL

Investorský zámer alebo filantropia?

Zástupca investora Peter Novák s úsmevom hovorí: „Jedného dňa som prechádzal cez Oponice, a ruina chátrajúceho kaštieľa ma tak ma zaujala, že som navrhol, aby ten objekt naša spoločnosť kúpila, a tak sa aj stalo,“ hovorí o kaštieli, ktorého ruiny s parkom stáli približne 7 miliónov slovenských korún (asi 232 tisíc eur). „Bolo to v období, keď štát ponúkal historické objekty na rekonštrukciu súkromným investorom, a tak sme túto výzvu prijali,“ pokračuje investor, ktorý výzvu s poriadnou dávkou filantropie pretavil do komplexnej obnovy kaštieľa. Výsledkom je kongresový hotel s relaxačným zázemím, wellness so saunovým svetom, pričom interiérové vybavenie citlivo reaguje na historickú štylovosť prostredia. „Viem, že táto investícia sa spoločnosti ani v dlhodobej perspektíve nemôže vrátiť, pravda, iba ak by sa spoločnosť rozhodla kaštieľ predat.“ Ako upozorňuje Peter Novák, filozofiu rekonštrukcie kaštieľa ako objektu cestovného ruchu treba vnímať aj v kontexte formulácie v preambule Charty ICOMOS (Medzinárodná rada pre pamiatky a sídla), v ktorej sa uvádza: „Turizmus môže zachytiť ekonomické črty kultúrneho dedičstva a využiť ich na jeho zachovanie pri tvorbe zdrojov, rozvíjanie výchovných aspektov spoločnosti a ovplyvnenie politiky. Predstavuje základnú hospodársku súčasť mnohých národných a regionálnych ekonomík a môže byť dôležitým faktorom rozvoja, ak sa úspešne zabezpečuje a riadi.“

Veľký kaštieľ Apponyiovcov po rekonštrukcii

Medzinárodná charta ICOMOS v kultúrnom dedičstve vidí historickú šancu na uchovanie pamiatok. Medzinárodný turizmus je čoraz viac vnímaný ako pozitívna sila, ktorá podporuje zachovanie prírodného a kultúrneho dedičstva. Medzinárodná charta ICOMOS v kultúrnom dedičstve vidí historickú šancu na uchovanie pamiatok. Medzinárodný turizmus je čoraz viac vnímaný ako pozitívna sila, ktorá podporuje zachovanie prírodného a kultúrneho dedičstva.

Zmysel obnovy

V rokoch 2007 – 2011 bol kaštieľ spolu s knižnicou zrekonštruovaný slovensko-švajčiarskym konzorciom IP Slovakia a po dohode so Slovenskou národnou knižnicou bola podpísaná zmluva o znovunavrátaní Apponyiovskej knižnice späť do obnovených priestorov kaštieľa. Interiér knižnice bol postavený podľa výkresovej dokumentácie, pohľadníc a fotiek takmer stovkou stolárov zo Zvolena a patrí medzi najkrajšie historické interiéry Slovenska.

Nádvorie kaštieľa po rekonštrukcii

Pohľad na obnovený kaštieľ smerom do nádvorja

Dnešný vzhľad kaštieľa je výsledkom komplexnej obnovy vychádzajúcej z architektonicko-historického výskumu z roku 2007 (Mgr. Marián Havlík, Mgr. Elena Sabadošová) pod dohľadom KPÚ Nitra, pracovisko Topoľčany. „Zmyslom pamiatkovej obnovy nebolo á priori navrátiť pamiatke jej zaniknutú najstaršiu historickú podobu. Všeobecne sa vychádza zo zachovaného stavu,“ hovorí autor rekonštrukcie Ing. arch. Otokar Križma. „Rekonštrukcia zaniknutého historického stavu – vrátane rekonštrukcie farebnosti – bola legitímna, ale vo svojej podstate aj výnimočná možnosť.“ Architektonicko-historický výskum tvoril pri zámere obnovy – využiť kaštieľ pre cestovný ruch – pevnú osnovu. Osvojili si ju všetci, ktorí sa na procese obnovy zúčastnili.

„Investor si nechával vysvetliť každý navrhovaný postup, jeho odôvodnenie a aj alternatívne riešenie, pričom nepostupoval autoritatívne,“ zdôrazňuje architekt Križma. „Po konzultácii o riešeníach s projektantom, dodávateľmi a pamiatkovým úradom sa pristupovalo k rozhodnutiam na základe dohody.“

Výnimočná knižnica

Základy unikátnej knižnice, ktorá patrila k najväčším v Uhorsku, položil gróf Anton Juraj Apponyi v polovici 18. storočia. Tento šľachtic zozbieral okolo 25 000 vzácných exemplárov kníh, medzi ktorými nechýbali rukopisné diela antických klasikov. Medzi najväznejšie patria tlačo zo 16. storočia, napríklad dielo Sokrata zo švajčiarskeho Bazileja z roku 1508, či súkromná korešpondencia francúzskych kráľov, kardinálov Richelieua a Mazarina, ako aj história talianskeho kontroverzného rodu Borgiovcov. Knižničný fond postihli tri aukcie, ale mnohé knihy z neho sa jednoducho aj postrácali. Dnes je v knižnici zhruba 12 000 zväzkov z apponyiovských čias. Sú v desiatich jazykoch, medzi inými aj v hebrejčine.

„Zámer obnovy kaštieľa s knižnicou nepočítal,“ dodáva Otokar Križma. V priestore knižnice mala byť kongresová sála, ale po dlhých rokovaníach sa vďaka Ing. Petrovi Králikovi a investorovi podarilo získať prísľub, že knižničný fond bude pre-

vezený do zrekonštruovanej barokovej knižnice. Z hľadiska slohovej charakteristiky a vývoja umeleckého remesla knižnica predstavuje na území Slovenska ojedinelý celistvý interiér. V snahe dosiahnuť monumentálnosť priestoru bolo využité súdobé tvaroslovie (schodisko, galéria). Rovnako ako v celej pamiatke sa aj v knižnici aplikovala moderná vzduchotechnika, klimatizácia, kúrenie, zabezpečovacie a informačné systémy, či požiarňa ochrana.

Keď už zabľúдите na výlet do Oponice a obzriete si zrúcaniny Oponického hradu, máte k dispozícii ešte dve veľku zaujímavé možnosti – alebo zjzdete do Veľkého kaštieľa, okolo ktorého ste kráčali ku zrúcaninám a posedíte si v príjemnom prostredí Chatto Apponyi pri kávičke alebo pohárikú vína, alebo sa prejdete kúsok po obci peši k Malému kaštieľu smerom na Súlovce, kde je Múzeum starožitnosti 20. storočia v dvoch miestnostiach na prízemí a Múzeum Apponyiovcov na poschodí.

www.vypadni.sk/sk/velky-kastiel-v-oponiciach-aponiovska-kniznica

www.kamnavylety.sk/oponicky-hrad/

www.asb.sk/architektura/komercne-objekty/hotely-restauracie/ruiny-kastiel-voponiciach-sa-premenili-nastvor-hviezdickovy-hotel

www.chateauappony.sk/volnocasove-aktivity/kniznica

Európske kultúrne turistické trasy v zozname UNESCO

1. Pútnické cesty Santiago de Compostela	17. Cesty humanizmu
2. Via Francigena	18. Trasa „Wenzel“
3. Cesty vidieckeho osídlenia	19. Cesta odkazov „Al-Andalus“
4. Hodvábné cesty	20. Cesta svetiel severu
5. Baroková cesta	21. Oblíbené sviatky a obrady v Európe
6. Stredoveké kláštory	22. Cigánska cesta
7. Keltská cesta	
8. Mozartova cesta	
9. Schickhardtova trasa	
10. Cesty Vikingov	
11. Hanzové mestá	
12. Európske parky a záhrady	
13. The Pont de l'Europe	
14. Cesta objavovania európskych miest	
15. Cesta živého umenia a európskej kultúry	
16. Férické cesty	

Usilujme sa, aby aj naša cesta Magna Via našla v tomto zozname miesto!

Lex corona – Corona zákon

Dočkali sme sa zrodu celého radu zákazov,
ktorého príčinou je boj s vírusom – boj s Coronou...
Covid 19 v súčasnosti celým svetom hýbe mohutne,
nezostáva iné, len veriť, že nás nezotne...
Zatvorili vzdelávacie inštitúcie svoje brány,
deti sa rozleteli do domovov ako na polia vrany...
Život sa náhle zmenil – zo dňa na deň,
zmeny dopadli na ľudí prudko ako z neba kameň...
Hľadáme narýchlo účinné riešenia vecí
musíme si zachovať triezvu hlavu –
nepomôže riešenie starým spôsobom: dať si zo dva deci...
Ocitli sme sa v drvinej nebezpečnej pasci nečakane –
s triezvou hlavou riešiť musíme problémy nečakané...
Herci hrajú z domu – nie sú v divadle,
učitelia učia cez internet – tváre majú prepädle.
Rodičia sa učia neznáme im veci s ratolesťami –
spoločne sa delia o problémy s hlavy bolesťami...
Hlavy si lámu nad matematickými záhadami
a riešia v slovách tvrdé a mäkké y, i s bolesťami.
Konečne rodiny majú dost času aj na deti,
príčinu javu nevídaného Covid 19 povie Ti...
Žarty bokom – situácia v spoločnosti je vážne vážna:
Fabriky odstavujú výrobné a montážne linky
kostoly sú prázdne – čo je problém nie malinký:
Nemá sa kto modliť za Božie zmilovanie –
omše sa prenášajú internetom –
svet sa znova učí čo je vzájomné tolerovanie
a láska sa znova šíri svetom...
Ťažkou skúškou musíme pochopiť, že na úkor Zeme –
nad pomery a možnosti planéty sa už ďalej nedá žiť.
Znova sa učiť musíme svorne a skromne žiť
a Zem – našu živiteľku si vážiť

